

TE VEEL RYE SPORE DEUR DIE WINGERD?

DEUR

DR PHILIP THEUNISSEN

Padstalle al langs die N1 berei ñn besoeker van die binneland af op pad Kaap toe subtiel voor op wat daar in die Boland te wagte kan wees. Ten spyte daarvan dat die reuk van roosterbrood en gemmerbier die reisiger se waarnemingsvermoë noodwendig beïnvloed, sal dit tog onbedagsaam wees om nie ook die bottels Kaapse wyn raak te sien nie wat, ten koste van die ou Afrikaanse boeke, bottels konfyt en vrieskaste vol Karoo lam, al meer rakspasie opneem namate die roete tussen die wingerde deur die Hexriviervallei verby Worcester en onder in die Du Toitskloof kronkel totdat dit aan die ander kant van die Hugenotetonnel in ñn asemrowende delta van blou berge, aromiese fynbos, graniet rotse en groen priële uitmond. Nét onder Tafelberg se kabelkar is ñn wynproe immers altyd in ñn goeie tweede plek op toeriste se doenlyisie en pas ñn boks met bottels wyn darem gewoonlik knus in langs ñn smuktassie in ñn kar se volgepakte bak. Só ñn voorraad wyn hou die droom om self ñn klein druiweplasie te kan besit nog vir geruime tyd tasbaar lánk nadat die Vaalperse en Blikore weer terug is in die binneland.

Maar daar is ñn jakkals in die wingerd en dit is nie net die verbod op die verkoop van alkohol tydens die Covid-inperkings nie. Die Staat se eie afhanklikheid van drank het vóór dit al sy tol op die wynbedryf se gesondheid begin opeis en die onttrekkingsimptome was lankal reeds sigbaar vir dié wat verby die roosterbrood en gemmerbier kon kyk. So, dis dalk hoogtyd om die helder wyn oor die Staat se drankgewoontes in te skink.

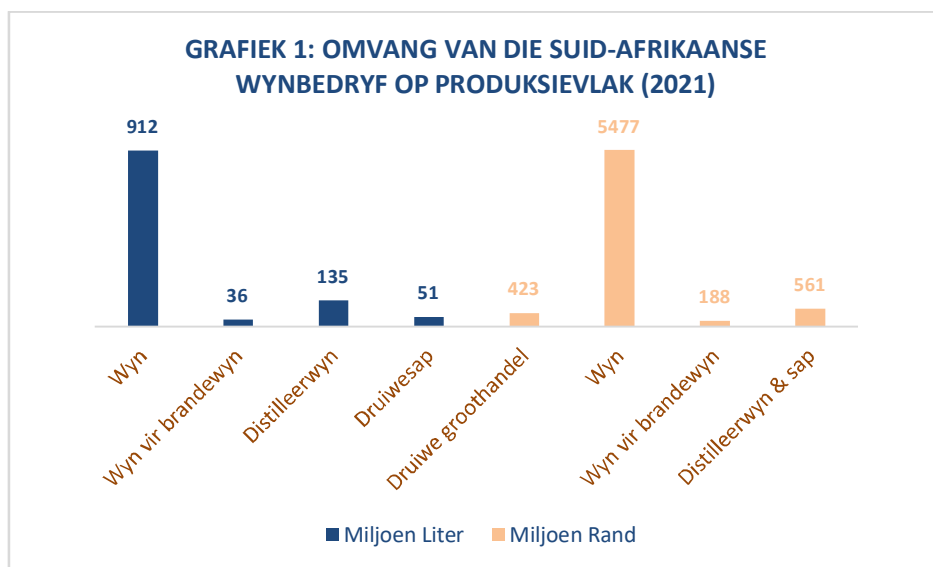
Parstyd

Suid-Afrika se wyntradisies dateer terug na 1659 toe die eerste druiwe in die Kaap gepars is. Vandag is Suid-Afrika die agtste grootste wynproduserende land in die wêreld met nagenoeg 1,4 miljoen ton druiwe wat op ongeveer 90 500 ha se wingerde geproduseer word. Van die totale produksie is 65% wit kultivars, 30% rooi kultivars en 5% tafeldruiwe.

Die koms van demokrasie in 1994 het die wynbedryf van sanksies bevry en dit vir die plaaslike wynbedryf moontlik gemaak om te floreer met 2 613 produsente wat in 2021 hul druiwe deur 536 kelders kon pars om 1 113 miljoen liter wyn te kon produseer waarvan 411 miljoen uitvoer kon word en waarvan die totale plaaswaarde van die druiwe-oes R6.6 miljard beloop het. Wêreldwyd is Italië die grootste produseerder met 19.3% van die totale produksie, dan

Frankryk met 14.5% en Spanje derde met 13.6% terwyl Suid-Afrika in 2021 agste was met 4% van die totale produksiewaarde van die wêreld se wyn.

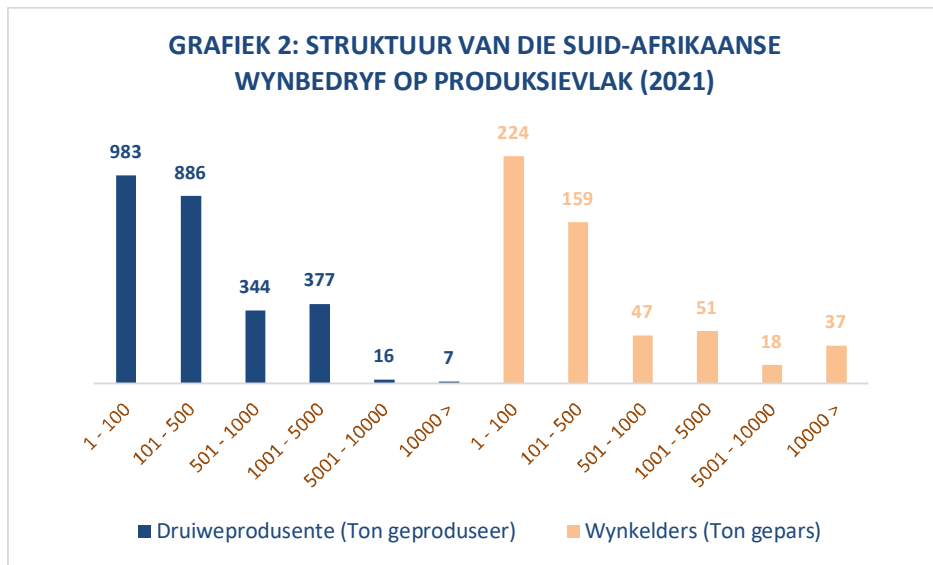
Die wynbedryf in 'n Suid-Afrikaanse konteks strek baie wyer as die gewone betekenis van "wyn". Brandewyn en sy boublokke (wyn vir brandewyn en distilleerwyn) het nog altyd 'n beduidende gedeelte van die Suid-Afrikaanse wynbedryf uitgemaak. Druiwesap en druiwesap-konsentraat vir gebruik in nie-alkoholiese produkte is ook deel hiervan. Volgens Grafiek 1 het wyn (stil, gefortifiseerd en vonkel) op produsentevlak in 2021 egter die grootste markaandeel met 912 miljoen liter en 'n produsente-inkomste van R5 477 miljoen gehad terwyl wyn vir brandewyn met 36 miljoen liter en 'n produsente-inkomste van R188 miljoen die kleinste markaandeel het. Gebaseer op alkoholinhoud maak stil-, gefortifiseerde en vonkelwyn 16% van die markaandeel van alkoholiese produkte uit.

Bron: SAWIS

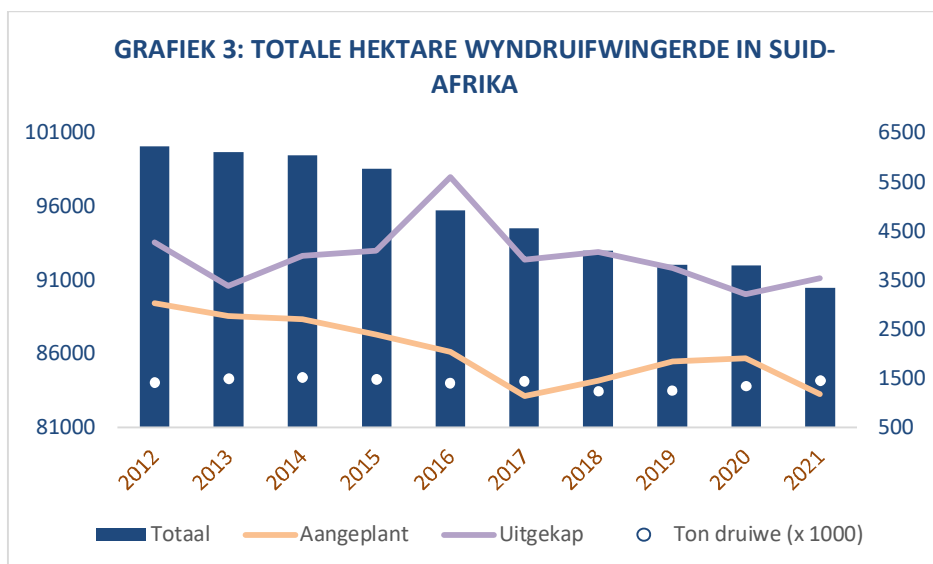
Produksie

Die Suid-Afrikaanse wynbedryf is baie gefragmenteerd en bestaan volgens Grafiek 2 meerendeels uit 'n groot aantal klein produsente en wynkelders. Volgens SAWIS (*SA Wine Industry Information and Systems*) se statistiek van 2021 het 983 van die 2 613 wynprodusente minder as 100 ton se druive geproduseer terwyl 224 van die 536 wynkelders minder as 100 ton druive gepars het. Daar was sewe produsente wat in 2021 meer as 10 000 ton druive geproduseer het terwyl 37 wynkelders meer as 10 000 ton druive gepars het.

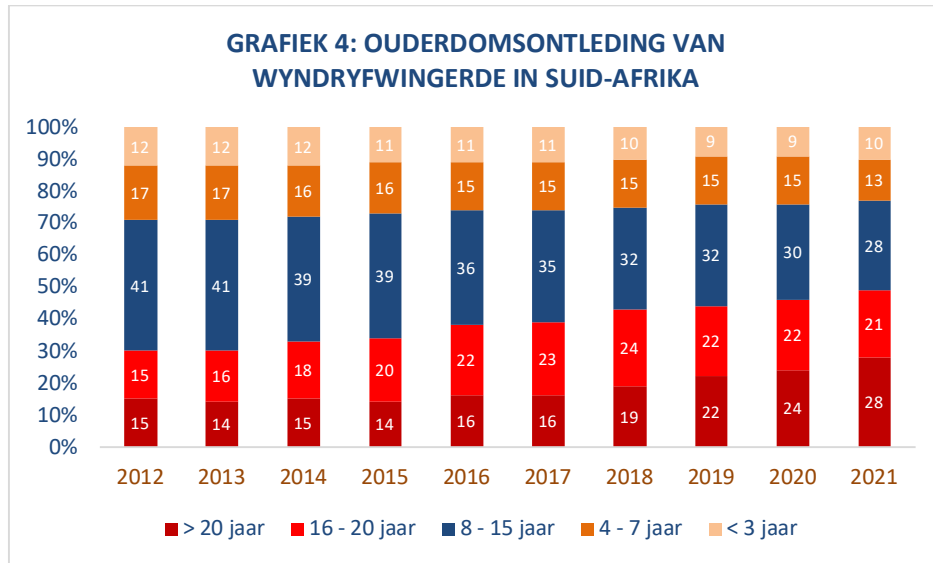
Bron: SAWIS

Wat egter opmerklik is uit SAWIS se statistiek, is dat die oppervlakte onder wyndruifproduksie aan die afneem is. Volgens Grafiek 3 het die aantal hektare van wyndruifwingerde van 100 099 ha in 2012 met bykans 10% tot 90 512 ha in 2021 afgeneem. Grafiek 3 toon ook aan dat daar toenemend meer wingerde uitgekap word as wat daar vervang word en dat produsente dus doelbewus besig is om hul druiweproduksie te verminder. Alhoewel die hektare afneem, toon Grafiek 3 ook dat druiweproduksie nie dienooreenkomstig afgeneem nie. Vervanging van wingerde word waarskynlik meer oordeelkundig en ekonomies gedoen met verbeterde plantmateriaal, onderstokke en variëteite wat vir spesifieke produksiegebiede en klimaats-toestande geskik is.

Bron: SAWIS

Ten spyte van hoër produksie, kan hierdie tendens in die toekoms dalk verder versnel as die ouderdomsontleding van wyndruifwingerde oor die afgelope 10 jaar as aanduiding kan dien, soos in Grafiek 4 aangetoon.

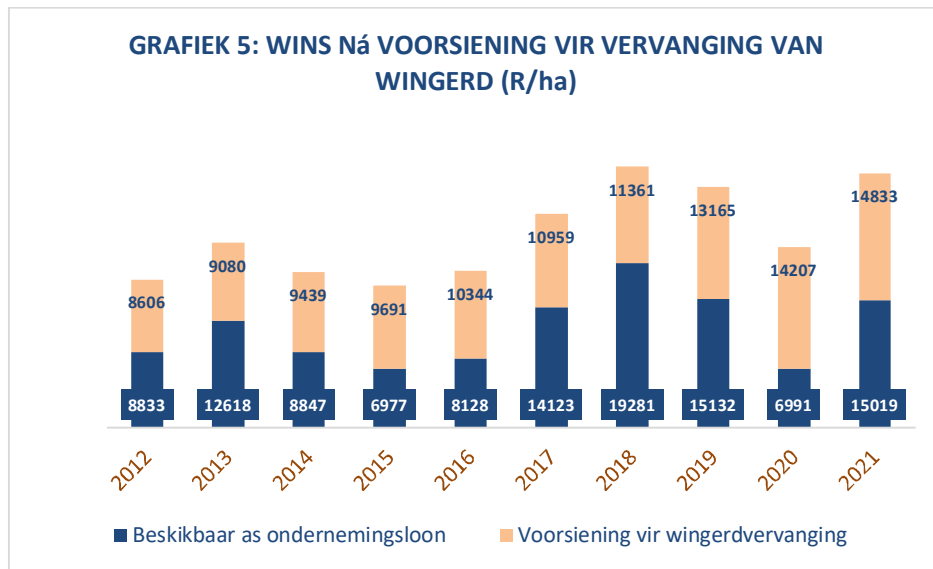
Bron: Vinpro

Volgens Grafiek 4 is 28% van Suid-Afrikaanse wyndruifwingerde tans ouer as 20 jaar terwyl 21% tussen 16 en 20 jaar oud is. In 2012 was die ooreenstemmende persentasies 15% ouer as 20 jaar en 15% tussen 16 en 20 jaar. Op navraag het Vinpro te kenne gegee dat die ekonomiese leeftyd van 'n wingerd ongeveer 20 jaar is. Wit druie het 'n langer leeftyd terwyl rooi druie se lewensduur korter is. Tussen 4 tot 5 jaar oud behoort 'n wingerd in vol produksie te kom met maksimum produksie gewoonlik teen 12 jaar oud. As 'n reël begin meeste druiekultivars se produksie na 16 jaar weer af te neem.

Volgens Grafiek 4 was 41% van Suid-Afrika se wyndruifwingerde in 2021 tussen 4 en 15 jaar oud en dus op vol produksie terwyl dit in 2012 ooreenstemmend 58% beloop het. In 2021 was daar 10% jong wingerd gewees terwyl dit 12% in 2012 beloop het. Suid-Afrika se wyndruifwingerde is dus aan die krimp én aan die verouder.

Vervanging

Volgens Vinpro se kostegids (2022/23) beloop die vervangingskoste van 'n wyndruifwingerd R281 296/ha. Oor 'n leeftyd van 20 jaar beloop die jaarlikse voorsiening vir vervanging in reële terme dus R14 164/ha. Vinpro se riglyn vir 'n ondernemingsloon beloop R14 431/ha vir plase van 40 ha terwyl dit R6 573/ha vir plase van 100 ha beloop. In totaal moet daar vir plase van 40 ha jaarliks dus R28 595/ha se wins ná produksiekoste beskikbaar wees vir kapitaalvervanging én ondernemingsloon.

Bron: Bereken uit SAWIS & Vinpro

Volgens Grafiek 5 was die beraamde gemiddelde wins van druiweprodusente, afgelei uit die gegewens van SAWIS en Vinpro, oor die afgelope tien jaar slegs in 2021 voldoende om aan beide die vervanging van wingerde én die ondernemingsloon te kon voldoen. In die oorblywende nege jare was dit nie die geval nie en het normale wingerdvervanging waarskynlik in die slag gebly.

Volgens verskeie kenners in die wynbedryf was druiweboere vóór 2021 reeds onder ernstige finansiële druk wat deels toegeskryf kan word aan die voortslepende droogte wat vir etlike seisoene in die Wes-Kaap geheers het. Dit het tot watertekorte gelei wat die besproeiing van wingerde ingeperk het. Gelykstaande hieraan is egter die lae pryse wat plaaslike druiweprodusente geruime tyd lank al vir hul druiwe ontvang met gevolglike winsmarges wat bloot nie ruimte vir herinvestering toelaat nie. Daar word dus aangevoer dat ongeveer 2/3 derde van druiweprodusente nie winsgewend kan boer nie terwyl nog 2/3 groot aantal waarskynlik nie kapitaalvervanging kan bekostig nie.

Die rede hiervoor is voor die hand liggend. In die konteks van Grafiek 1 is die oorgrote meerderheid van die druiweplase in die Wes-Kaap, met 2/3 produksie van minder as 100 ton per jaar, heelwat kleiner as die riglyn van 40 ha. Die skaalekonomie is dus net van so 2/3 aard dat hierdie produsente waarskynlik nie die riglyn ondernemersloon van R14 431/ha kan bekostig nie, tensy hulle addisionele waarde tot die plaas kan toevoeg deur middel van restaurante en funksies waar hulle hulle eie gepaste wyn direk aan die publiek kan verkoop. Die ander alternatief is om geleidelik die verouderde wingerde met alternatiewe gewasse te vervang wat, volgens aanduidings, meer winsgewend is. Gevolglik kan die oppervlakte onder druiweproduksie in die nabye toekoms met nóg 10 000 hektaar verminder alvorens dit gaan stabiliseer.

Bedinging

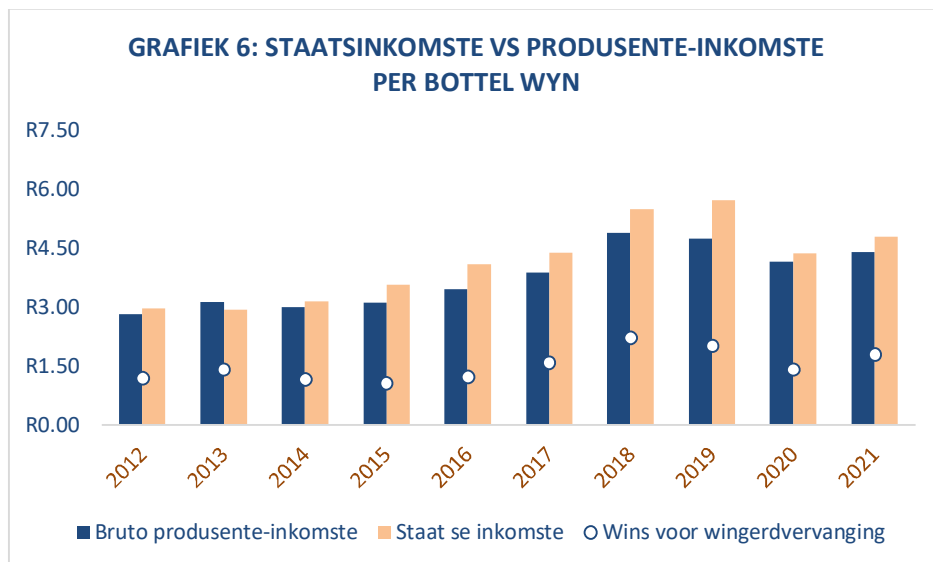
Die internasionaal erkende wynkenner en rubriekskrywer, Michael Fridjhon, is van mening dat die meerderheid van die 536 wynkelders in Suid-Afrika hulle eie druiwe produseer en eie wyn maak. Dit stel die oorgrote meerderheid van die 2 613 druiweprodusente aan ongeveer 300

druiwekopers bloot, dus ongeveer een koper vir elke nege druieweprodusente. Hy voer verder aan dat daar ongeveer 30 wynverspreiders is, met ander woorde een vir elke tien kommersiële wynproduseerders. Dan verduidelik hy dat daar nagenoeg tien handelaarsgroepe is wat vir 80% van die kleinhandel wynverkope verantwoordelik is. Dit spreek gevolglik vanself dat druieweprodusente dié segment is met die minste bedingingsmag in die hele waardeketting van die wynbedryf. Daarmee saam is druiewe 'n bederfbare produk wat slegs vir 24 uur in die jaar, tydens optimum rypheid, 'n verkoopswaarde het. Vóór en ná hierdie vensterperiode stel geen koper daarin belang nie. Die vrye markstelsel noem dit die teorie van gewillige koper ó gewillige verkoper maar in die praktyk, voel Fridjhon, laat dit die druiewekoper met veel meer bedingingsmag as die druieweverkoper.

Wanneer die druiewe klaar gepars en tot wyn geprosesseer is, verander die situasie opmerklik omdat wyn daarteenoor, 'n baie lang raklewe het en selfs meer gesog raak hoe ouer dit word. Fridjhon is van mening dat die kleinhandelaars en dié wynkelders met gevestigde handelsmerke dus die stelsel tot hulle eie voordeel manipuleer en die grootste gedeelte van die waarde in die ketting vir hulleself toe-eien terwyl die druieweprodusent op die bodem rond moet aas vir sy voortbestaan. Volgens hom laat die hele stelsel dus net genoeg inkomste aan die druieweprodusent oor om kwalik sy produksiekoste te delg en is daar vir die gemiddelde produsent nie veel ruimte om verouderde wingerde mee te kan vervang nie. Dit kom vir hom dus geensins as 'n verrassing dat die landboukant van wynproduksie merkbaar kleiner word.

Die fiskus

Michael Fridjhon is van mening dat 'n addisionele R5 per bottel wyn, wat sy pad direk na die druieweprodusent kan vind, die finansiële druk op plaasvlak kan verlig en gevolglik die krimpemde wyndruifwingerde kan stabiliseer. Dit is toevallig ongeveer gelykstaande aan die fiskale bedrag wat die staat uit elke bottel wyn vorder, soos in Grafiek 6 aangetoon.

Bron: Bereken uit SAWIS & Vinpro

Gebaseer op die bruto liter van die totale wynoes geproduseer, het die Staat volgens Grafiek 6 se inkomste uit wynproduksie, in terme van aksynsbelasting en BTW, in 2019 gemiddeld R5.73

in terme van ñ bottel van 750 ml beloop. Dit het van 2012 af van R2.98 per bottel tot hierdie hoogtepunt toegeneem waarna dit weens die Covid-verbod tot R4.80 in 2020 afgeneem het. Daarteenoor het die druiweprodusent se gemiddelde bruto inkomste volgens die bruto liter van die totale wynees geproduseer R2.82 in terme van ñ bottel van 750 ml in 2012 beloop en tot R4.89 per bottel in 2018 toegeneem waarna dit weer afgeneem het. Die Staat het oor hierdie periode dus deurgaans méér inkomste uit ñ bottel wyn verdien as dit wat die druiweprodusent ontvang het.

Die harde werklikheid is dat die druiweprodusent uitgawes moes aangaan om sy gedeelte van die inkomste te kon realiseer terwyl die Staat passief by die kroegtoonbank kon sit en kyk hoe sy glas op die huis se rekening hervul word. Indien die druiweprodusent se wins in terme van die ekwivalent van ñ bottel wyn uitgedruk word, was sy gemiddelde wins in 2012 volgens Grafiek 6 maar R1.19 per bottel nádat die produksiekoste op plaasvlak verhaal is. Dit het ñ hoogtepunt van R2.21 in 2018 bereik waarna dit weer tot R1.79 per bottel in 2021 afgeneem het. Die Staat verdien dus deurgaans en toenemend meer uit ñ bottel wyn as dit wat die produsent vir sy druiwe vir dieselfde bottel wyn ontvang terwyl die Staat geen produksiekoste het en geen wingerdvervangings hoef te doen nie.

Goeie wyn het nie 'n krans nodig

Nasionale statistiek en gemiddelde kosteberekenings word grootliks op steekproewe, aannames en beramings gebaseer en dit skep ook verder ñ probleem om uit sulke syfers die korrekte inkomste saam met die korrekte uitgawes vir ñ betrokke produksiejaar bymekaar te bring. Veralgemenings kan gevolglik gevaarlik wees en die werklikheid is uiteraard meer kompleks as wat moontlik hier voorgehou word maar dit dui nogtans daarop dat dit vir die meerderheid druiweprodusente moeilik is om genoeg wins te maak om hulleself te kan vergoed én om hulle verouderde wingerde op volhoubare wyse te kan vervang. Terselfdertyd moet daar ook aanvaar word dat daar wel druiweprodusente is wat teen hierdie pryse steeds genoeg wins kan maak om in produksie te kan bly. Wat ook waar is, is dat ñ addisionele R5.00 per bottel wyn, wat die druiweprodusent direk kan bereik, ñ wesentlike verskil aan die lewensvatbaarheid van die totale druiweproduksie in Suid-Afrika kan maak en dat dit dalk tyd is vir die Staat om ñ loopdop te vat ter wille van die druiweprodusent se oorlewing.

Die Staat gaan sy verslawing aan drank egter nie maklik opgee nie maar moet tog kennis daarvan neem dat ñ wingerd wat uit produksie gehaal word waarskynlik nie weer vervang gaan word nie. ñ Bykomende R5.00 per bottel vir elke jaar van die wingerdstok se leeftyd is waarskynlik al wat nodig is om te verhoed dat die Kaapse wyndruifwingerde deur meenthuiskomplekse vervang word of in winkelsentrums omgeskakel word totdat daar uiteindelik niks meer oor is om die Vaalperse en Blikore daaraan te herinner dat die Wes-Kaap eens ñ wêreldleier in druiweproduksie was nie, behalwe vir ñ paar bottels boetiekwyn wat iewers tussen Karoo lam en konfytbottels langs die N1 uitgesnuffel kan word.

BRONNE:

Fridjhon, M. *The Economics of Wine Production: Short-term gains risk a long-term wasteland*. Daily Maverick. 17 May 2016.

Production Plan: The wheel is turning for wine grapeproducers. Wineland media. February 11, 2020.

SA WYNBEDRYF 2021 STATISTIEK NR 46.

The inconvenient truth – The South African wine industry. Youtube, 2019.

VINPRO kostegids 2022/23

KASSIE:

HOE DIEP KYK JAN TAKS IN DIE BOTTEL?

Dit is al geïk dat die Minister van Finansies 'n gegiggel uitlok wanneer hy in sy jaarlikse staatsbegroting by die verwysing na 'sondebelasting' kom. Dan dink al die toehoorders dat dit 'n niksseggende belasting is en dat dit 'n gepaste belading op die drinkers en rokers se 'slegte' gewoontes is. Dit dien dan ook as regverdiging vir die Staat om daardie produkte duurder te maak waarvan die gebruik tot negatiewe gedrag van belastingbetalers kan lei ten einde hulle te ontmoedig om by skadelike gewoontes soos rook, alkoholgebruik en dobbel betrokke te raak.

Die gemeenskap aanvaar hierdie belasting gelate omdat dit net daardie betalers teiken wat die 'skadelike' produkte en gewoontes wil bekom. Gevolglik bied dit ook 'n maklike en aanvaarbare uitkoms vir regerings wat vinnig 'n tekort op hul begrotings wil aanvul en raak dit mettertyd 'n wesentlike en permanente bron van inkomste vir die Staat. Daar word ook geredeneer dat hierdie produkte as 'n reël nie sensitief vir hoër pryse is nie omdat dié wat dit wil bekom dit in elk geval gaan koop, ongeag die prys daarvan.

Sondebelasting word meestal in die vorm van aksynsbelasting gevorder maar die koers waarteen lande belasting op alkoholprodukte hef toon uiteenlopende variasie. Binne verskillende lande word die alkoholinhoud, die hoeveelhede per verpakking en die styl van produksie verskillend belas. Buiten die aksynsbelasting word alkoholiese produkte ook bykans deurgaans in gevolge 'n verbruikersbelasting, soos belasting op toegevoegde waarde (BTW) of algemene verkoopsbelasting (AVB), belas. Daar is in wese dus 'n dubbele belasting van toepassing op daardie items wat aan sondebelasting onderhewig is.

In Suid-Afrika is die aksynsbelasting op 23 Februarie 2022 aangepas en beloop dit R16.52/liter vir vonkelwyn, R4.96/liter vir stilwyn en R8.36/liter vir gefortifiseerde wyn. Die huidige BTW-koers van 15% is ook van toepassing op alle alkoholiese verbruikersgoedere.

Indien iemand in Australië wyn wil maak of invoer om in dié land te verkoop moet hy homself in gevolge die Wyn Egalisasie Belasting registreer. Hierdie belasting word dan teen 'n vaste koers van 29% op die groothandelwaarde van wyn gehef en aan die fiskus oorbetaal. Daarna is wynverkope ook nog aan AVB onderhewig.

In die VSA wissel die belasting op alkoholiese produkte in gevolge die koerse wat in elke deelstaat gehef word en beloop dit van \$1.07 tot \$3.40 per gallon. Buiten dit wat die deelstate hef, vorder die federale regering ook nog bykans \$1 miljard per maand in aksynsbelasting op alkoholiese produkte.

Soos wat verwag kan word, vorder die suidelike lande in Europa ó die wynproduserende Frankryk, Griekeland, Portugal en Spanje - bykans geen of dan 'n baie lae aksynsbelasting op wyn. Noordwaarts is die reisende wynproewer egter in vir 'n skok. Die hoogstes is Ierland met p3.19/bottel en Finland met p2.98/bottel. Die ander Skandinawiese lande lê in die middel rond met Denemarke p1.51 en Swede p1.81 per bottel. Die Verenigde Koninkryk hef p2.51 per bottel. Al die Europese lande vorder verder BTW op verbruikersgoedere en wyn is hierby ingesluit. Die hoogste BTW-koers in Europa is Hongarye met 27% terwyl Swede, met die laagste koers, 13% vorder.

Die argument ten gunste van sondebelasting bly deurgaans dieselfde naamlik dat dit die oormatige misbruik van alkoholiese drank wil beperk. Dit is in wese 'n swak verskoning want uit 'n beleids oogpunt moet die ekonomiese impak van sulke belastings op die spesifieke bedryf veel groter oorweging geniet as dit wat dit as strafmaatreeël vir die Staat kan inbring.

Bronne:

Kenny, P. Journal of the Australasian Tax Teachers Association 2009 Vol.4 No.1.

European Commission Excise Duty Tables, Part I - Alcoholic Beverages, January 2020.